

## Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık

Murat Aşıcı\*

**Özet** Değer kavramı eğitim, iktisat, felsefe, antropoloji ve sosyoloji gibi çeşitli bilimlerin ortak kavramlarından biridir. Okuryazarlığın bu kavramın anlam çerçevesine girip girmediği tartışmalı bir konudur. Ancak insanın değer üreten bir varlık olması ve okuryazarlığı beğendiği, önem verdiği, istediği ve faydalı bulduğu bir davranış olarak tanımlaması bu kavramı kişisel bir değer olarak tanımlamamızı kolaylaştırabilir. Okuryazarlığın sosyal hayattaki bütün ilişkilere özel bir anlam yüklemesi de onu sosyal bir değer olarak düşünmemize imkân verebilir.

Bu çalışma öncelikle okuryazarlık kavramının tarihsel süreç içinde nasıl tanımlandığına dair bir sürecin izini sürmektedir. Ayrıca toplumun değer atfettiği bir durumun (okuryazarlığın) zamanla bir değere dönüşüp dönüşemeyeceğini; bununla birlikte insanın varlığını gerçekleştirme yolu olarak kullandığı okuryazarlığın ardındaki düşüncenin bir değer olup olmadığını sorgulamaya çalışmaktadır.

**Anahtar Kelimeler-** Değer, Kişisel değerler, Aile değerleri, Toplum değerleri, Okuryazarlık, Aile okuryazarlığı.

### Giriş

Bilindiği gibi “değer”, felsefe, iktisat, antropoloji, sosyoloji, psikoloji ve teoloji gibi birçok alanın ortak kavramıdır. Fakat her disiplin alanında farklı tanımlanmakta ve farklı yönleriyle ele alınıp işlenmektedir.

İktisatta değer, mal ve hizmet alışverişi ile ilgili bir kavramdır. Her malın ve her hizmetin bir değeri vardır. Felsefede değer, doğrudan doğruya insanın özü

---

\* Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

ile ilişkili bir kavramdır ve insan, değer üreten bir varlıktır. Felsefe değeri, insanın doğa, toplum ve kendisi ile ilişkilerinde ortaya çıkan, hayata anlam veren fikir, inanç, eylem ve idealler olarak tanımlar (Bobaroğlu, 2002).

Felsefeciler, değer kavramını çözümlerken, benzer ve yakın anlamlı kullanılışlara dikkat çekmişlerdir. Mesela, “kişinin değeri” ile “kişi değerleri” birbirinden farklıdır. Kişinin değeri, bir kişinin toplumla ilgisi bakımından özel durumudur. Kişi değerleri ise, kişiler arasındaki ilişkilerde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ortaya çıkan, sevgi, dürüst olma, bağlılık, saygı, âdil olma gibi imkânlardır. Yine, değer kavramı ile karıştırılabilecek değerleme, değerlendirme, değer atfetme ve değer biçme gibi birbiriyle ilişkili ancak terim olarak anlamca tamamen farklı kelimeleri tanımlanarak, değerler alanını daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır (Kuçuradi, 1998).

Bu çalışmanın başlığındaki değer kelimesi sosyolojiye ait bir terim olsa da disiplinler arası bir bilim olması sebebiyle felsefenin değer tanımıyla da yakından ilişkilidir. Değer yani bir şeyin değeri, kendisi ile aynı cinsten olan şeyler arasındaki özel yeridir. Buna bağlı olarak bir şeyin değerliliği, kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yerinden dolayı, insanla olan özel ilgisi, insan için taşıdığı özel anlam’dır (Kuçuradi, 1998).

Sosyolojide değer, kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen davranış ve bu davranışın arka planındaki temel düşüncedir. Değer, toplumdaki tek tek bireylere, değerler ise topluma ait bir kavramdır. Dolayısıyla, toplum bireylerden oluşsa bile toplumdaki değerlerin kaynağı kişinin dışındadır ve kişi bu değerleri kontrol edemez. Fakat aynı zamanda bireyler bir araya gelerek toplum dediğimiz bütünlüğü oluşturur. Bu yönüyle de değer kişiyle ortaya çıkar (Özensel, 2003).

Eğitim Bilimleri ise değer ve değerleri, hem insan hem toplum boyutuyla işlemiştir. Yani, felsefenin ve sosyolojinin bakış açısı birlikte kullanılmıştır. İnsan boyutuyla değer, öğrenim çağındaki bütün bireylerin uygun ahlaki kararlar almasına ve davranışlar sergilemesini sağlayacak duygu, düşünce ve davranışlardır (Ekşi, 2003). Toplum boyutuyla ise değerler, insanların bir arada huzur içinde yaşamasını sağlayacak temel düşünüş ve davranışlardır. Bu cephesi ile değerler, dünyada insanlar arasında birlik ve bütünlük oluşturmanın bir yoludur (Köylü, 2006).

Görüldüğü gibi, felsefenin ve sosyolojinin “değer ve değerler” hakkındaki bu tanım ve açıklamaları konunun karmaşık ve çok yönlü olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada eğitimin ana terimlerinden biri olan okuryazarlık kavramı ile

değer kavramı arasındaki ilişki ele alınacaktır. Hem felsefenin hem sosyolojinin hem de eğitim bilimlerinin ortak alanındaki bu konu genişliği düşünülerek çalışma *i*. Okuryazarlık nedir ve nasıl bir değerdir? *ii*. Bu değer kişi ve toplumla ilişkisi nedir? *iii*. Toplumun en küçük birimi olan ailede okuryazarlığın yeri ve önemi nasıl açıklanabilir?, soruları ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, okuryazarlığın kişinin ve toplumun gelişme ve ilerlemesinin temelinde olan bir tutum ve davranış olması sebebiyle, kavramı değerler alanı ile ilişkilendirerek açıklamaktır. Böyle bir amaca bağlı olarak çalışma iki bölüm halinde tasarlanmıştır. Birinci bölümde, okuryazarlık kavramının geçmişten günümüze değişen ve farklılaşan anlamı üzerinde durulacaktır. Kavramın bu yönünün tespitinden sonra, ikinci bölümde bir değer olarak okuryazarlığın kişi, toplum ve ailedeki yeri ele alınacaktır.

### **Geçmişten Günümüze Değişen ve Farklılaşan Okuryazarlık Kavramı**

“Okumak ve yazmak” ilk anlamı ile yazı sembollerini kullanmak ve yine aynı yazı sembolleriyle oluşturulan anlamı çözmektir. Kelimenin bu ilk anlamı dışında, okuma kelimesi mecazî anlamda (gözlerinden okumak) ve gerçek anlamda (grafik okumak) gibi yazıyı okuma eyleminden daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Yaşadığımız dünya, yazı sembolleri yanında binlerce sembolik anlatımı da içermektedir. Bütün bu sembolleri anlamlandırmaya çalışma bir tür okuma şeklidir. Aslında, farkına vararak veya varmadan çevremizi, kendimizi, etrafımızda olup bitenleri ve olayları okuyoruz; bazen de yine semboller kullanarak kendimizi ifade etmek için yazıyoruz (Altun, 2005).

Böyle baktığımızda, okuryazarlık, yazı sembollerini seslendirme ve anlamlandırma ile başlayan, bu becerinin etkili bir şekilde kullanılması ile nesneleri, olgu ve olayları daha ayrıntılı anlama ve anladıklarına kendi özünü katarak kendini ifade etme durumudur. Bir başka boyutuyla okuryazarlık, bir etkileşim yoludur. Toplumdaki bilgileri, becerileri ve sosyal normları anlama, birbiriyle paylaşma, yorumlayabilme ve sonraki nesillere aktarma aracıdır (Altun, 2005).

Özetle, okuryazarlık, okuma ve yazma faaliyetinin eşliğinde kişinin yaşadığı hayatı ve bu hayat içinde nesne ve olayları algılayışı, anlaması ve sosyal hayatındaki bütün ilişkilere bir anlam yüklemesi ile ilgili bir kavramdır. Kelimenin bu anlamı, Batı kültürü içinde oluşmuş ve bizde de yavaş yavaş kullanılmaya başlamıştır. Okuryazarlık, (literacy), okuma (reading) ve yazma (writing) eylemlerinden farklıdır. İngilizce’de literacy kelimesi başlangıçta harfleri seslendirme ve bu harflerle yazılmış metinleri okuma anlamına gelirken, daha sonra

anlamı genişlemiştir.<sup>1</sup> Günümüzde okuryazarlık, yazı sembolleri ile gerçekleştirilen bir eylem olmanın çok ötesinde, pek çok zihinsel beceriyi, dili kullanarak gerçekleştirilen iletişim becerilerini ve tutumlarını ifade eden bir eğitim terimidir.

Okuryazarlık, kullanıldığı yere göre değişmekle birlikte, daha çok kişinin kendi duygu, düşünce ve isteklerini konuşarak ve yazarak tam ve doğru bir şekilde ifade etmesi, başkalarının söylediklerini ve yazdıklarını dinleyerek ve okuyarak doğru bir şekilde anlaması ve bütün bunları yaparken kendi bilgi ve becerilerini sosyal ve kültürel alanda kullanması anlamında kullanılmaktadır. Hatta böyle bir okuryazarlık becerisi ile donanmış kişilerin, kendi bilgi, duygu ve düşüncelerini geliştirirken, yaratıcı ve derin değerlere sahip olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, okuryazar kişilerin kendini geliştirdiği kadar içinde yaşadığı toplumun problemlerinin çözümüne ve ilerlemesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır (Güneş, 1997).

Ülkemizde daha çok temel okuma ve yazma becerisi olarak anlaşılan okuryazarlığı, yukarıdaki kavram çerçevesi ile anlamak, bu eğitim teriminin kişinin gelişmesi ve toplumun ilerlemesiyle ilişkisini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Avrupa, Amerika ve Avustralya'daki okuryazarlık çalışmalarına bakıldığında, kavramın tanımının ilk defa 1950'lerde yapıldığı görülür. Bu tanım, okuryazarlığı temel okuma yazma becerileri ile sınırlamıştır. Daha sonra yapılan araştırmalarda, okuryazarlığın temel okuma yazma becerileri ile sınırlı olmadığı, okuryazarlığın okuduğunu anlama ve kendini yazıyla ifade etme, zihin becerilerinin gelişimi gibi daha geniş bir bilgi ve beceri alanı ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Güneş, 1997).

1950 ile 1970 yılları arasındaki bu çalışmalar ve tartışmalar, okuryazarlığın zihin becerilerini nasıl geliştirdiği sorusu üzerine odaklanmıştır. Yine bu dönem çalışmalarında, okuryazarlık, okuldaki öğrenme ve öğretmenin bireyin bu alanda yetiştirilmesiyle ilgili bir konu olarak görülmüştür.

1960 ve 1980 yılları arasında, Eric Havelock, Jack Goody ve Walter Ong gibi araştırmacıların eserlerinde, daha önce alfabetik sisteme bağlı bir zihin becerisi olarak algılanan okuryazarlık kavramına farklı anlamlar yüklenmiştir.<sup>2</sup> Bu

<sup>1</sup> Literacy kelimesi Latince olup, harf (literal), edebiyat ve edebiyat eseri (literary) ile aynı kökten gelir. (Bkz. The Oxford Turkish Dictionary, 1993).

<sup>2</sup> Bkz., Havelock, E. (1963). Preface to Plato. Cambridge and London: The Belknap Press of Harvard University Press. Goody, J. & Watt, I. (1968). The consequences of literacy. J. Goody (Ed.), Literacy in traditional societies içinde (ss. 27-68). New York: Cambridge University Press. Lankshear (1999) *Okuryazarlık ve Konuşma* adlı eserlerinde, okuryazarlığın, epistomolojik (bilgibilimsel) bir olgu, kültürel ve tarihi değişimin ana etkeni olarak düşünülmesini sağlamışlardır.

eserlerde okuryazarlık ilk defa epistemoloji ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Lankshear (1999)'a göre okuryazarlığın değişen tanımlarını veren bu fikirlerden öne çıkanlar şunlardır:

- i. Okuryazarlıkla birlikte, sözel hafızanın somut dilinin yerine bilimin soyut dili geçmiştir.
- ii. Okuryazarlıkla birlikte, analitik düşünme süreçleri başlamış, fikirlerin ve düşüncelerin tıpkı görsel nesneler gibi düzenlenmesi, kullanılması ve karşılaştırılmasının yolu açılmıştır.
- iii. Modern bilimi ortaya çıkaran mantıklı ve soyut düşünme becerisi yazmanın gelişimi ile ilişkilidir.
- iv. Okuryazarlık dilin potansiyelini geliştirdiği gibi düşünceyi yeniden biçimlendirmiştir.
- v. Okuryazarlık, insan bilimleri ve sosyal bilimlerin etkili bir bağımsız değişkeni olduğu gibi kültürlerin basit düzeyden ileri gelişim düzeylerine hareketinin aracıdır.

İlave olarak bu eserlerde, kültürel ve tarihi değişiminin ana etkeni olarak toplumun okuryazarlığının düşünülmesini sağlayacak bilgilere de yer verilmiştir. Yine okuryazarlığın insanın düşünme biçimini değiştirdiği, kültürel bir organizasyon biçimi olduğu, ilkel bir toplumdan ileri bir topluma geçişin anahtar faktörü olduğu gibi konular işlenmiştir.

Okuryazarlık tanımı, yukarıda adı geçen ülkelerde, insan bilimleri ve sosyal bilimlerde 1970'lerde başlayan ve 1990'lara kadar devam eden etkileşim ve sosyalleşme kavramları çerçevesinde odaklanan teori ve araştırmaların etkisinde yeniden değişmiş ve farklılaşmıştır. Özellikle James Gee'nin etnometodoloji, toplumsal dilbilim, iletişimin etnografyası üzerine yaptığı çalışmalar ile Wygotsky ve Bakhtin'in çalışmalarındaki sosyo-tarihsel psikoloji, kültürel modeller teorisi, bilişsel dilbilim konularındaki görüş ve düşüncelerden etkilenen yeni bir okuryazarlık anlayışı ortaya çıkmıştır.

Sosyokültürel okuryazarlık<sup>3</sup> olarak tanımlanan bu yeni bir okuryazarlık yaklaşımının ortaya çıkışında Giddens'in öncülüğünü yaptığı sosyolojideki modern gelişmeler, yapısalcılık, iletişimin etnografisi ve post modern teoriler ile ilgili

<sup>3</sup> Sosyokültürel okuryazarlık anlayışının ortaya çıkmasından önce, Paula Fraire'nin 1960'lı yıllarda üçüncü dünya ülkeleri ve 1970'li yıllarda Brezilya'daki okuryazarlık çalışmalarının etkisiyle, okuryazarlığı güç, inanç, özgürlük, politika gibi kavramlarla açıklayan bir anlayış gelişmiştir. İdeolojik okuryazarlık olarak adlandırılan bir okuryazarlık anlayışı yazarın *Ezilmişlerin Pedagojisi* adlı eserinde işlenmiştir (Lankshear, 1999).

çalışmalar etkili olmuştur. Heat'in 1983 yılında çıkan kitabı *Kelimeleri Kullanma Yolları* sosyokültürel okuryazarlık yaklaşımı ve bu yöndeki çalışmalar için yeni bir çıkış açmıştır. Yine, Sylvia Scribner ve Michael Cole'un 1991 yılında yazdığı *Okuryazarlığın Psikolojisi* adlı kitap, psikolojideki geleneksel yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesini sağlayarak okuryazarlığın bilişsel etkilerini yeniden gündeme getirmiştir (Lankshear, 1999).

Bütün bu çalışmalar, okuryazarlığın tanımını değiştirmekle kalmamış, konuya bakışta yeni ve köklü bir paradigma değişikliği getirmiştir. Dilin iletişim boyutunu öne çıkaran yaklaşımların<sup>4</sup> ve çocuğun dil gelişimini<sup>5</sup> esas alan teorilerin etkisiyle adına bütüncül dil (whole language)<sup>6</sup> denilen yeni bir okuryazarlık anlayışı bu yıllara damgasını vurmuştur (Ege, 2006).

Kavramının dünyadaki gelişimini ve yapılan araştırmaları dikkate alan UNESCO, 1987 yılında, *Herkes İçin Eğitim* programı çerçevesinde, okuryazarlığı yeniden ele almak ihtiyacı duymuştur. Bu sefer, kavramının daha iyi anlaşılması için üç farklı düzeyde, okuryazarlık tanımı yapmıştır. Birinci düzey, temel okuryazarlık; ikinci düzey, işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık; üçüncü düzey ise, çok işlevli (multi-fonksiyonel) okuryazarlık olarak nitelendirilmiştir.

Birinci düzey, kelimeleri seslendirme ve cümleleri anlama gibi temel okuma yazma becerilerine sahip olma düzeyidir. İkinci düzey, kişinin okuma, yazma ve aritmetikle ilgili bilgi ve becerilerini bireysel, sosyal ve kültürel alanda kullanma durumunu anlatır. Üçüncü düzey ise bireyin kapasitesini sonuna kadar geliştirmeyi amaçlar, sadece kendini değil okuyarak ve yazarak toplumun ilerlemesi için çaba göstermesini içerir. Çok işlevli okuryazar olan bir kişi, kendini gerçekleştirme, yaratıcılığını geliştirme, derin değerlere sahip olma, karmaşık sorunları anlama ve kapsamlı bir dünya görüşüne sahip olma gibi özellikler taşır (Güneş, 1997).

1950'lerden günümüze gelinceye kadar değişen ve farklılaşan bu okuryazarlık anlayışları, okuryazarlık kavramının kişinin hayatındaki yerini ve toplum hayatındaki önemini ortaya koyma çabalarının bir sonucudur. Bilim adamları,

<sup>4</sup> Sosyal Etkileşimci Yaklaşım: Çocuk, dili çevresindekilerin yardımıyla öğrenir. Öğrenmede iletişimsel amaçlar esastır.

<sup>5</sup> Yeşeren Okuryazarlık (Emergency Literacy): Okuryazarlık gelişimi aynen (sözel) dil gelişimi gibi çocuğun doğduğu andan başlayan gelişimsel bir olaydır.

<sup>6</sup> Bütüncül Dil (Whole Language) Yaklaşımı: Goodman'ın teorisini ortaya koyduğu bu yaklaşıma göre, okuryazarlık gelişimi sadece kişinin gelişimi ile ilgili değildir. Okuryazarlık sosyal çevreden de etkilenen ve temelinde iletişim olan bir kavramdır. Diğer taraftan, çocuklar okurken, sadece harfleri çözmezler, dünya ve dile ait bilgilerini de kullanarak metinle etkileşim haline girerler; bunların tümünün birleşimiyle kendi anlamlarını yaratırlar.

eğitimci ve düşünürlerin ortaklaşa oluşturdukları bu yeni anlayışlar, Avrupa, Amerika ve Avusturalya'da teorik tartışmalar olarak kalmamış, eğitim kurumlarının yapısını, eğitim kurumlarındaki derslerin ve programların adlarının değiştirilmesine yol açmıştır (Lankshear, 1999).

1980'lerdeki köklü anlayış değişikliğinden sonra, okuryazarlık kavramı, günün şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda günümüzde de değişmeye ve farklılaşmaya devam etmektedir.

Özellikle 1990'lardan sonra, okuryazarlığın kavram çerçevesi, teknolojik gelişmelere, şehirlerdeki hayat şartlarının değişmesine ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara bağlı olarak çeşitlenmiştir. Artık, okuryazarlık kavramı tekil değil, çoğul olguları kapsar hale gelmiştir. Okuryazarlık, bilgisayar okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi farklı okuryazarlık türleri ile birlikte kullanılır olmuştur (Altun 2005). Diğer taraftan, bilgi okuryazarlığı<sup>7</sup>, kültürel okuryazarlık<sup>8</sup> ve evrensel okuryazarlık<sup>9</sup> gibi okuryazarlık türleri gelişmiş bir toplumda yaşayan bir insanın doğduğu andan ölümüne kadar bütün hayatını kuşatan bir yaşam tarzı anlamında kullanılır olmuştur. Bunlar içinden, bilgisayar okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı, ilk ve orta öğretim okullarında ders olarak okutulmaya başlanmıştır.

Yine son yıllardaki bilimsel çalışmalarda, okuryazarlık kişinin okuma ve yazmaya karşı ilgisini, amacını dışarıdan birinin değil de kendisinin belirlediği bir üst biliş faaliyeti olarak tanımlanmıştır. Böyle bir okuryazarlık becerisi kazanan kişi, okuma yazma ile ilgili problemlerini kendisi tespit eder, varsa hatalarını düzeltir, gerekli gördüğü düzenlemeleri yapar ve süreci yine kendisi denetler (Collins, 1994).

Özetle, başlangıçta harfleri okuma metinleri seslendirme anlamındaki okuryazarlık kavramı, zaman içinde değişmiş ve konu üzerinde yapılan çalışmalarla toplumu etkileyerek değiştirmiştir. 20.yüzyılın son çeyreğindeki teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır. Bu okuryazarlık türleri özünde okuma-yazma ile alakalı olmasına rağmen çok farklı, karmaşık ve çoklu okuma ve yazma becerileri gerektirmektedir.

<sup>7</sup> Bilgi (enformasyon) okuryazarlığı: Bireysel ve mesleki yaşamda etkin ve yeterli biçimde bilgiyi bulma, değerlendirme ve kullanma yeteneğidir (Mc Clark, 1991; Akt. Gürdal, 2000).

<sup>8</sup> Kültürel okuryazarlık: Bir toplum içinde, sosyal etkileşimi, medyadaki ve kitaplardaki iletişim örüntülerini anlayabilmek için gerekli olan okuryazarlık türü (Hirsch, 2002).

<sup>9</sup> Evrensel okuryazarlık: Küreselleşen dünyada, evrensel bilgiye ulaşabilmek için gerekli olan, temel okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı gibi pek çok beceriyi dünyayı takip edebilmek için gerekli yabancı bir dile hâkim olmayı gerektiren bir okuryazarlık türüdür (Miller, 1998; Oğuz, 2007).

Okuryazarlık alanındaki bütün bu gelişmelerin ülkemizdeki bilim adamları ve eğitimciler tarafından ele alınması, araştırılması ve tartışılması gerekirken, bizdeki araştırma ve tartışmalar daha çok okuma yazma yöntemi üzerinde yoğunlaşmıştır. Okuryazarlık kavramı hakkında zekâ, düşünme faaliyeti, iletişim, toplum ve kültürle bağlantılarını kuracak etraflı çalışmalar yapılamamıştır. Bunun sonucu olarak, günümüzde okuryazarlık denilince akla hala temel okuma-yazma becerileri gelmektedir. Bu durum toplumun büyük bir kısmı ve maalesef pek çok eğitimci ve aydın için de geçerlidir.

### Evde ve Okulda Okuryazarlık Gelişimi

Okuma yazmayı öğrenme çocuğun dil gelişiminin bir parçasıdır. Çocuğun dil gelişimi anne karnında etrafını dinleyerek başlar ve doğumdan sonra bu gelişim devam eder. Bir yaşından itibaren bunu konuşma takip eder. Çocuğun etrafındaki yazı sembollerine ilgi duyması akademik dil gelişiminin başladığını gösterir. Bu süreç, sanıldığı gibi aksine çok erken yaşlarda başlar.

1980'den sonraki çalışmalar akademik dil olarak da tanımlanan okuryazarlığın, çocuğun doğal dil gelişimine benzer bir gelişim seyrinde olduğu göstermiştir. Bir başka tespit ise bu gelişimin çocuğun iletişim becerilerine bağlı olarak farklılaştığıdır (Ege, 2006). Çocuğun çevresinde, harf, kelime, cümle gibi yazı dili uyarıcıları bulunduğu, ilerleyen zamanla birlikte, çocuğun okuryazarlık becerileri (emergency literacy) kendiliğinden gelişir. Yakın çevrenin ve özellikle annenin yardımıyla bu beceriler, ön okuryazarlık<sup>10</sup> (preliteracy) becerilerine dönüşür. Başlangıçta çocuğun çevresinde gördüğü, harf, kelime ve cümle sembollerine ilgisinin çekilmesi ile kendiliğinden gelişmeye başlayan okuryazarlık, daha sonra çocuğun yakın çevresindeki insanları model olması ve onların yardımıyla okuryazarlık okuyarak ve yazarak gelişen bir davranış örüntüsüne dönüşmektedir. Örgün eğitim içinde okul, bu desteğin planlı ve programlı verildiği, çocuğun okuryazarlık becerilerinin geliştirildiği bir yerdir. Kişi bu okuryazarlık becerilerini kullanarak pek çok yönden gelişir. Dış dünyadan bilgileri alarak yeni şeyler öğrenir, dili kullanarak zihin becerilerini geliştirir ve daha da önemlisi duygu, düşünce ve kavram dünyasını geliştirerek şahsiyetini oluşturur.

Okulda eğitimle ilişkili bütün faaliyetler okuryazarlık temelinde işlemektedir. Okul, okuryazarlığı geliştirecek ve okuryazarlığa en çok ihtiyaç duyulan bir kurum olmasına rağmen, okuryazarlık sadece okulda değil, modern şehir hayatında günlük yaşamın her yerinde gerekli olan temel faaliyettir. Günümüz toplumu

<sup>10</sup> Ön okuryazarlık: Çocuğun yazı harf, kelime, cümle, metin ve benzeri yazı dili kavramlarını annesinin veya yetişkinlerin de yardımıyla farkında olmadan öğrenmesi (Nergis, 2008).



adeta okuryazarlara göre şekillenmiş gibidir. Dinlenmek ve eğlenmek için kitap okunur. Hatırlamak için not tutulur. Ülkedeki olaylar günlük gazeteden takip edilir. Dini faaliyetlerin önemli bir kısmı yine okuryazarlığa bağlı olarak işler. İş hayatında, tutulan raporlar, iş mektupları, toplantı tutanakları okuryazarlık becerilerinin bir parçasıdır. Özetle, kişinin kendini geliştirmek, gününü zevkli ve anlamlı geçirmek ve mesleğini devam ettirmek için yaptığı bütün faaliyetler okuryazarlık temelinde gerçekleşir (Öztunç, 1994).

Kişinin toplumdaki bu faaliyetleri aynı zamanda onun sosyalleşmesi anlamına gelir. Okul toplumu ise belli dönemlerde kişinin en önemli sosyalleşme ortamıdır. Birey okumayı ve yazmayı okulda öğrendiği gibi, okuryazarlık becerilerini de okulda öğrenir ve okulda geliştirir. Bu sebeple, bireyin okuldaki başarısı, okuryazarlığının bir göstergesidir. Gelenekli ve adı duyulan okulların toplumun gözündeki yeri<sup>11</sup>, sadece sınavlardaki başarısına bağlı olmamakla birlikte daha çok okuryazar bireyler yetiştirmesi ile ilgilidir. Bireyin hayat başarısı, okul başarısı anlamına geliyorsa orada iyi bir eğitim var demektir.

Okuryazarlıkla ilgili araştırmalar, çocuğun okuldaki başarısı ile okuryazarlık becerileri arasında anlamlılığı yüksek bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Savaş, 2006). İş hayatının gittikçe karmaşıklaşan ve küreselleşen yapısı, iş için gerekli pek çok bilgi ve beceri yanında çalışanlarından okuryazarlık becerilerine sahip olmayı da beklemektedir. Okuma ve yazma günümüz hayatının vazgeçilmez parçası olduğu gibi mesleki faaliyetlerin de temel uğraşlarından biridir. Günümüzde, başarılı olmak için mesleki faaliyetlerde eskisinden daha çok okumaya ve yazmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal hayatın eğitim alma-verme, dinlenme, eğlenme, haberleşme, seyahat ve bütün meslekî faaliyetleri kişilerin okuryazarlık becerileri ile ilgili olduğu kadar aynı zamanda toplumların gelişmişlik göstergelerinden biridir. Artık, toplumların gelişmişliği sadece ekonomik faaliyetle ölçülmemektedir. Bir ülkede basılan ve satılan gazete, kitap, dergi sayısı ve çeşidi; yapılan konferans, panel, forum ve benzeri faaliyetlerin sıklığı ve niteliği o toplumun gelişmişliğinin ölçütü olmaktadır. Günümüzde artık, doğal kaynakları sebebiyle zengin ve ekonomileri güçlü pek çok ülke okuryazarlıkla ilgili faaliyet alanlarında zayıf oldukları için gelişmekte olan veya gelişmemiş toplum statüsünde değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, okuryazarlık kişinin toplumdaki başarısının (okul başarısı, meslekî başarı, hayat başarısı) bir göstergesi olduğu kadar, toplumlarının gelişmişlik durumunu gösteren en önemli ölçütlerinden biridir.

<sup>11</sup> Galatasaray, Kabataş, İstanbul Erkek Lisesi gibi okulların, toplumdaki itibarlarının asıl sebebi, öğrencilerinin üniversite seçme sınavlarında başarıları değildir. Bu okulların başarısının gerçek sebebi, nitelikli ve donanımlı insanlar, bir başka ifade ile okuryazar insanlar yetiştirmesidir.

### **Bir Değer Olarak Okuryazarlık**

Okuryazarlığın bir değer olması ile okuryazarlığa kişilerin ve toplumun bir değer atfetmesi elbette aynı şeyler değildir. Ancak, okuryazarlık kavramının dünyadaki gelişimi onu basit bir okuma yazma eyleminin dışına taşımış, insanın temel gelişim alanıyla ilişkili bir davranış, üzerinde araştırmalar yapılan bir olgu haline getirmiştir. Bu özel durumdan hareketle okuryazarlığın değer olup olmadığının tartışılması gerekmektedir. Aşağıdaki iki soru böyle bir tartışmayı başlatmak içindir.

1- Kişilerin şu veya bu sebepten dolayı değer atfettiği veya değer yüklediği durum ve davranışlar aynı zamanda bir değer olamaz mı?

2- İnsan değer üreten bir varlık olduğuna göre, insanın kendini geliştirme ve kendi varlığını gerçekleştirmek amacıyla ortaya koyduğu okuryazarlık davranışı ve bu davranışın ardındaki düşünce, bir değer işaret etmekte midir?

Makale başlığında da görüleceği üzere, bu çalışma öznel de olsa bu iki soruya verilen olumlu cevap üzerine kurulmuştur. Böyle bir ön kabulden sonra, burada incelenmeye çalışılan ise daha çok okuryazarlığın kişi, toplum ve özellikle aile için nasıl bir değer olduğudur.

### **Kişinin Hayatında ve Toplumda Okuryazarlığın Yeri ve Önemi**

Günümüzün modern toplumlarında en temel insan faaliyetlerinden biri eğitim almaktır. Pek çok kişinin en çok değer verdiği yetkinlik durumu ise eğitilmiş olmaktır. Eğitim almak ve eğitilmiş olmak, temelinde okuma ve yazma eylemleri olan iki faaliyettir. Türkçedeki, “okuyor, okumuş çocuk” ifadeleri kişilerin eğitim durumlarına işaret eden söyleyişlerdendir. Bu ifadeler, bazen “okumuş yazmış çocuk” tamlamasında olduğu gibi kişinin hem okuryazar hem eğitilmiş olduğunu anlatmak için kullanılır.<sup>12</sup> “İyi okur”, “okuması iyidir” ifadeleri ise kişinin entelektüel düzeyini tanımlamak içindir. Bütün bu kelimeler, cümleler okuma kavramın dilimizde eğitilmiş olmakla eşanlamlı kullanıldığını göstermektedir.

Okuryazarlığın bir değer özelliği gösterip göstermediği, ancak sosyolojinin araştırma yöntemi kullanılarak yapılacak ciddi bir araştırma ve analiz sonucunda ortaya çıkabilir. Bu incelemenin dışında farklı bir disiplinin konusu olan böyle bir çalışma şimdilik mümkün olmadığına göre, dünyadaki farklı toplumların bu kavrama verdiği değere bakılabilir. Böyle bir bakış, okuryazarlığın farklı toplumlarda nasıl algılandığını da göstereceği için, bu kavramın belli başlı özelliklerini, insan ve toplumdaki yerini ve değerini ortaya koyacağını düşünmekteyiz.

<sup>12</sup> Misalli Büyük Türkçe Sözlük (2008). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, Okumuş ve Okumuşluk madde-leri.

Öncelikle, dünyanın çeşitli ülkelerinde okuryazarlık araştırmalarının yapılması ve kitapların yazılması, 1950'den beri dünyanın gündeminde olması, UNESCO'nun konu ile ilgili bir biriminin bulunması konuya dünyadaki bütün gelişmiş toplumların çok önem verdiğini göstermektedir. Mesela, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Avustralya'da okuryazarlığı geliştirmek için teorik inceleme ve araştırmaları uygulamaya geçirmek için *i.* Her ülke değişik isimler altında okuryazarlığı araştırma enstitüsü kurmak, *ii.* Eğitim Fakülteleri ve Öğretmen Kolejlerinde dil ve okuryazarlık eğitimi bölümleri (LLED) açılmak, *iii.* Üniversitelerin Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitüleri bünyesinde yüksek lisan ve doktora eğitimi verilmiş ve konu ile ilgili tezler yaptırmak, *iv.* Pek çok ülkede, eğitimdeki ve toplumdaki problemlere bir çözüm olmak üzere aile okuryazarlığı adı altında programlar geliştirmek gibi çalışmalar ve düzenlemeler yapılmıştır.

Bu uygulama ve değişiklikler ülkelerin ve devletlerin konuya verdiği önemin bir göstergesi olduğu kadar kişileri ve toplumu geliştirmeye yönelik somut çalışmalardır. Bu ülkelerden biri olan Avustralya 1991 yılından itibaren okuryazarlığı bir devlet politikası olarak benimsemiş ve kurumlarında okuryazar bireyler yetiştirmek için gerekli düzenlemeler yapmıştır. Bugün bu ülke okuryazarlık oranı en yüksek ülkelerden biridir.

### **Ailede Okuryazarlığın Yeri ve Önemi**

Okuryazarlık söz konusu olduğunda, üzerinde en çok konuşulan kurum ailedir. Aile, okuryazarlığın başladığı ve temellerinin atıldığı yerdir. Çocuğun okumaya ve yazmaya dair ilk algıları, ilk görgüleri ve ilk denemeleri ailede başlar, ailede şekillenir. Çocuklar, ailelerindeki bireylerin gazete, dergi, elektronik mektup, kitap, broşürler ve resmi belgeleri okurken gözlemleyerek okuryazarlığa ilişkin ilk algılarını oluştururlar. Aile bireyleri çocuk için iyi örnekler olduğunda, çocuk okuryazarlığın gücünü ve zevkli yanlarını farkında olmadan keşfeder. Böyle bakıldığında, çocuklar için okuryazarlık becerileri, ortamdaki ipuçlarını değerlendirerek, doğal öğrenme yoluyla kazanılan tutum ve davranışlardır.

Ailede doğal öğrenme yoluyla kazanılan okuryazarlık bilgi, beceri ve tutumlarının neler olduğu pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Özellikle yazı dilinin doğası hakkında ilk kavramlaştırmaların aile içinde gerçekleşmesi, çocuğun daha sonraki öğrenmelerinin temelini oluşturmaktadır. Bu temel, okul yıllarında çocuğun okuma ve yazmayı daha kolay öğrenmesini ve ileride okuryazar olmasını sağlayacaktır. Ailedeki bireylerin okuryazar olması durumunda, çocuklar

farkında olmadan yazı dilinin doğası ve okuma-yazma eylemi hakkında bilgiler edinmektedir. Çocuğun doğal öğrenme yoluyla farkında olmadan öğrendiği bazı beceriler vardır.

Çocuklar ailede *i.* Okuma eylemini nasıl yönlendireceklerini yani kitabın sayfalarını soldan sağa sırayla çevirmeyi, *ii.* Yazı sembollerine anlam yüklemeyi, *iii.* Yazının altındaki veya üstündeki grafik ve resimleri, metnin anlamına bağlı olarak anlamlandırmayı, *iv.* Kitaplardaki dilin, konuşma dilinden farklı olduğunu, *v.* Kitapların bilgileri farklı yollar kullanarak organize ettiklerini ve sunduklarını öğrenirler (Watson, 2006). Bu öğrenmeler, aile ortamı içinde sosyal etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Farkında olmadan öğrenilen bu okuryazarlık becerileri çocuğun eğitim öğretim hayatının temelini oluşturur.

Çocuk, okuryazarlığa dair ilk öğrenmelerinin ve deneyimlerinin çoğunu ilk kez annesi ile yaşar. Ailenin diğer bireyleri de bu öğrenmeye katkıda bulunur. Ailedeki bu sıcak etkileşim ortamı okuryazarlık becerilerinin gelişmesi için uygun bir zemin hazırlar. Çünkü bu dönemde çocuğun yetişkine yakın olmaya, güven ve emniyet hisleri eşliğinde bu türden bir iletişime ve sosyalleşmeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, çocuğa annesi veya babasıyla birlikte kitapları karıştırma, resimlere bakma, kardeşiyle deftere resimler ve şekiller çizme, harfleri kopya etme, dedesinin ve ninesinin okuduğu bir masalı dinleme, kitabı eline alıp kendi kendine okuyormuş gibi yapma türünden ön okuryazarlık faaliyetleri hem çok anlamlı hem de çok eğlencelidir (Padak, 1994).

İlerleyen yıllarda, okuma yazmayı öğrendikten sonra da çocukların ailelerinden okuryazarlık adına öğrenecekleri pek çok tutum ve davranış vardır. Aile bireylerinin okurken mutlu ve huzurlu olması, okuduğu kitaptaki düşünceleri yanındaki ile paylaşması, gazetede yazının konusu üzerinde eşiyle ve çocuğu ile konuşması, sesli okunan bir fıkraya hep birlikte gülünmesi, bir habere ailedeki herkesin kulak kesilmesi, bir yazıdaki veya haberdeki olay hakkında yorumlar yapılması aileyle paylaşılan anlar olarak çocuğun hayatında iz bırakacaktır. Böylece çocukta farklı okuryazarlık tutum ve davranışlarının gelişmesi sağlanacaktır. Ailesiyle bu türden okuryazarlık etkinlikleri yaparken mutlu olan, eğlenen çocuk, okuryazarlığı da insanı mutlu eden, hayatı kolaylaştıran, eğlendiren, güldüren doğal bir eylem olarak algılayacak ve daha sonra kendi okuryazarlık tutumlarını oluşturacaktır.

Yine, okuryazar ailelerden yetişen bu çocuklar, okuryazar olmanın bir problemi çözmekte, bir işi yapmakta insanların işini ne kadar kolaylaştırdığını anlayarak, okuma ve yazmayı mecbur olunduğu için yapılan mekanik bir dil faaliyeti

olarak görmeyecek, okumayı ve yazmayı hayatın tabii bir gelişim faaliyeti olarak algılayacaktır. Böyle bir algılayışla, okuma ve yazma alışkanlığı edinecek, zamanla okumaktan ve yazmaktan zevk alan, bilgi edinmek için araştıran, problem çözen ve gelişmeye açık bireyler olacaktır. Yani okuryazar olacaklardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de 1970'lerin sonu 1980'lerin başında yapılan araştırmalarda, okuryazar ailelerde kendiliğinden ortaya çıkan bütün bu tutum ve davranışların çocuğun kişiliğine ve gelecekteki eğitim hayatına etkisi keşfedildiğinde, ailedeki okuryazarlığa ilgi uyanmış ve konu üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında özellikle, çocukların okuryazar olabilmesi için eğitim kurumlarının çocuğun eğitimi için tek başına yeterli olmadığı, aile ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği yaparak birlikte hareket etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu vurgu, daha sonra aile okuryazarlığı (family literacy) kavramını ortaya çıkarmıştır. 1980 ve 1990'lı yıllarda aile okuryazarlığı kavramı, gönüllü eğitim hizmeti veren gruplar, yerel yönetimler, bölgesel ve ulusal devlet nezdinde benimsenmiş ve ailedeki okuryazarlığı geliştirmek üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Daha sonra, enstitüler ve sivil toplum kuruluşları, mahalli idareler ve devletin desteğinde yerel ve ulusal aile okuryazarlığı programları hazırlamışlardır. Bu programlar halen yüzlerce merkezde uygulanmaktadır (Watson, 2004).

Aile bireylerini birbirine bağlayan ve ailede çocuğun gelişip yetişmesini sağlayan sıcak aile ortamları, günümüzde modern yaşantı ve göç gibi çeşitli sebeplerle artık kolay kurulamamaktadır. Aslında bir ailede yaşanması gayet tabii olan bu ortam ve bu ortamdaki dil etkileşimini, aile okuryazarlığı programı adı altında devletin eğitim kurumlarındaki gönüllü öğretmenler, sivil toplum kuruluşları ve programa katılan aile bireyleri (ve daha çok anneler) elbirliği ile oluşturmaya çalışmaktadırlar. Amaç, oluşturulan böyle bir ortamda, bir program çerçevesinde çocukların evde ve okulda okuryazarlık becerilerini geliştirmektir. Bazen çocukların evlerinde ve bazen okullarda uygulanan bu programlara devlet özel bir önem ve maddi destek vermektedir.<sup>13</sup>

Aile okuryazarlığı kavramını ve gelişmiş toplumlardaki yerini ve önemini kısaca açıkladıktan sonra, bu kavramın aile için nasıl bir değer olduğuna bakmak gerekecektir.

<sup>13</sup> A.B.D'de Even Start adlı ulusal eğitim projesine bağlı pek çok eğitim merkezi kurulmuş, aynı amaca bağlı olarak sivil toplum kuruluşları farklı eğitim programları geliştirerek uygulamış, bazı vakıflar aile okuryazarlığında kullanılmak üzere özel fonlar ayırmıştır (Watson, 2004).

Bilindiği gibi, toplumdaki aile, eğitim ve din gibi kurumların tamamı kendine ait değerler içerir. Daha da önemlisi, bu kurumlar kendi değerlerinin benimsenmesinde, yaygınlaştırılmasında, yaşatılmasında ve bir sonraki kuşağa aktarılmasında önemli roller üstlenir (Özensel, 2003). Ailenin de böyle değerleri vardır. Aile deyince ilk akla gelen değerler sevgi, saygı, sabır, hoşgörü, özgüven, güven ve sorumluluktur. Bu değerler aileyi ayakta tutan ve aile bireyleri arasındaki iletişimde önemli olan duygu, düşünce ve davranışlardır.

Herkesin bildiği aile değerleri denildiğinde ilk akla gelen bu değerlere bir yenisini eklemek oldukça zor görünmektedir. Ancak, okuryazarlığın davranış boyutu olduğu kadar duygu ve düşünce boyutu olan bir tutum olması onu yukarıda sayılan aile değerlerine yaklaştırır.

Okuryazarlık tutum ve davranışlarını aile bireylerinden bir veya birkaçının benimsemesi durumunda, ailedeki tablonun şöyle değişeceği beklenebilir: Öncelikle, aile bireyleri arasındaki iletişimin niteliği artacaktır. Bunun yanında, okuryazarlık temelinde gelişen etkili iletişim ailenin sorumluluk, sabır, hoşgörü gibi diğer aile değerlerini de geliştirecektir. Çünkü, aile okuryazarlığı programları her bir değeri destekleyen ve geliştiren pek çok etkinliği içermektedir (Watson 2004). Bütün bu yönleriyle aile okuryazarlığı, yeni bir aile değeri olarak aile kültürünün bir parçası olacaktır.

Okuryazarlığın gerçek bir aile değeri ve yaşanan bir durum olabilmesi, tıpkı diğer aile değerleri gibi aile bireylerinin bu değer kendi gelişimlerindeki yerini fark etmelerine bağlıdır. Diğer taraftan aile bireylerinin, okuryazarlığa hem aile kurumunu hem de toplumu geliştirecek ve ileri götürecek bir değer olarak bakması gerekmektedir. Çocuğun ailede okuryazar bir birey olarak yetişmesi de buna bağlıdır.

Aile okuryazarlığı üzerine yapılan bir araştırmada, aile bireylerinin okuryazarlığa ilişkin inanç ve tutumlarının ailede yeni yetişen çocuğun okuryazarlık gelişimini etkilediği, çocukların, aile bireylerinin inanç, tutum ve değerlerini model aldığı tespit edilmiştir (Watson, 2004). Zaten, aile bireylerinin değer verdiği bir davranışa çocuğun da değer vermesi ve daha sonra bu davranışın çocuğun değerlerinden biri olması beklenen bir durumdur.

Sonuç olarak, şehirleşmenin aile değerlerini yıprattığı günümüz şartlarında okuryazarlık bakımından gelişmiş bir toplumun oluşturulması, tesadüfi olarak değil aileye özel bir önem verilmesine ve onun çok değişik yönlerden geliştirilmesine bağlı gözükmemektedir. Böyle bir atılımı yapmak, kişilerin olduğu kadar, sivil toplum kuruluşlarının ve bir üst yapı kurumu olan devletin sorumluluğunda-

dır. Gelişmiş ülkelerle kıyasladığımızda aslında geç kalınmış böyle bir hamle, devletin ilgili kurumlarının konuyu bütün yönleriyle görmesi, okuryazarlığı bir devlet politikası olarak benimsemesi ile gerçekleştirilebilir.

### **Sonuç**

Değişen hayat şartları, şehirleşme ve gelişen iletişim teknolojileri, yaşadığımız hayatı yeniden sorgulamayı gerektirmektedir. Sorgulanacak tutum ve davranışlarından biri de okuryazarlıktır. Başlangıçta kavram çerçevesi okuma ve yazma eylemi ile sınırlı bu kavram, günümüzde farklı şekil ve görünüşleri ile neredeyse hayatın her yerini kuşatmıştır.

Dünyada, okuryazarlık artık bir beceri değil kültür ve gelenek kelimeleriyle tanımlanmaktadır. Böylesine, geniş bir anlam çerçevesine sahip okuryazarlığın kişi ve toplum için bir değer hükmünde olması muhtemel gözükmektedir. Okuryazarlığı, insanların faydalı bulması, beğenmesi, takdir etmesi ve istemesi zaten bu davranışa bir değer yüklemektedir. Ayrıca, kişiler arası ilişkilerde değerlendirme ölçütü olduğu da söylenebilir. Ancak toplum için nasıl bir değer olduğu araştırılması ve tartışılması gereken bir konudur.

### **Kaynakça**

- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bobaroğlu, M. (2001/2002). Değer üreten varlık olarak etik insan. *Us Dergisi* (Değerler Sorunu Özel Sayısı), 6, 77-87.
- Collins, N. D. (1994). Metacognition and reading to learn, *Eric Clearinghouse on Reading English and Communication* Bloomington IN.
- Ege, P. (2006). Çocuklarda okuryazarlık gelişimi. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 65, 6-10.
- Hirsch, E.D. (2002). *Cultural literacy*. New York: Houghton Mifflin Company.
- Oğuz, Ş. (2007). Evrensel Okuryazarlık. <http://milliyet.com.tr/1997/02/12/yazar/oguz.html> (24.02.2007) tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.

- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), s.79-96.
- Güneş, F. (1997). *Okuma-yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Gürdal, O. (2000). Yaşamboyu öğrenme etkinliği: Enformasyon okuryazarlığı. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*. 14(2), 176-187.
- Köylü, M. (2006). Değerler eğitimine doğru. *Eskiye Dergisi*, 3, 86-93.
- Kucuradi, İ. (1998). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türk Felsefe Kurumu Yayınları.
- Lankshear, C. (1999). *Literacy studies in education: Disciplined developments in a post-disciplinary age*. Published in M. Peters (Ed.), *After the Disciplines*. Greenwood Press.
- Misalli büyük sözlük (2005). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Miller, G.A. (1998). The challenge of universal literacy. *Science Magazine*, 241, 1293-1299.
- Nergis, A. (2008). *İlköğretim Birinci sınıf öğrencilerinin ön okuryazarlık davranışları ile annelerinin okuryazarlığa olan ilgisi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- The Oxford Turkish dictionary*, (1993). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- The Oxford Turkish dictionary*, (1992). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Öztunç, S. (1994). *Okuma kavramları testi'nin Türk çocuklarına uyarlanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Padak, N., & Rasinski, T. (1994). *Family literacy: What is it?* Kent State University, Occasional Paper #3, September .
- Savaş, B. (2006). *Okuma eğitimi ve çocuklarda dil gelişimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Watson, J.S. (2004). Family literacy: Support for young readers and their parents. *School Library Media Activities*, 20(8), 24- 48.



## Literacy as a Personal and Social Value

Murat Aşıcı \*

**Abstract-** As a common concept of many fields such as philosophy, economics, anthropology, sociology, psychology and theology, the “value” is defined differently in each discipline. And at various disciplines, this concept is considered and processed through different aspects. Particularly, in philosophical, sociological and educational sciences “value” is examined more closely and implicitly.

All definitions and explanations of “value” in different disciplines, allow us to understand the “literacy” as an educational concept through more qualified and broader perspective. We need such a perspective; because literacy is regarded as the basic reading and writing skills in our country.

Started in 1970s and survived until 1990s, the theories and researches that focused within the frameworks of concepts “interaction” and “socialization” has changed the definition of literacy and made it different.

Today, literacy is a term of education expressing the communication skills and attitudes. At the same time, it is the personal development subject that includes the person’s knowledge and skills to be used in the field of social and cultural issues. Moreover, literacy is defined as personal and social values that make people have creative and deeper values and find solutions the community’s problems and contribute to the advancement of society.

After the 1990s, framework of the concept of literacy has continued to expand. Depending on technological developments, variations in living conditions in cities and new needs arisen, in developed societies, different literacy has begun to be concerned. Computer literacy, technology literacy, internet literacy, media literacy have emerged

---

\* Assist Prof. Dr., Marmara University Atatürk Faculty of Education

**Address for correspondence-** Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü 34722 / Kadıköy – İstanbul Turkey. **E-mail:** muratasici@yahoo.com

as various types of literacy. On the other hand, types of literacy such as information literacy, cultural literacy and universal literacy have developed.

Literacy is a personal and social value on which non-governmental organizations and public educational institutions are trying to develop all over the world.

The child's interest in this value is emerging in the early years when he or she begins to be interested in reading and writing. Child's first perceptions, manners and experiments related literacy starts and are shaped within the family. Family is a very important institution for the development of child's literacy knowledge, skills and attitudes. However, in many researches, it seems that the family alone is not enough for the children to be literate. In addition, it is highlighted that educational institutions and families with non-governmental organizations and educational institutions must act together in cooperation with the family. This emphasis then has revealed as concept of the family literacy.

As a result, in today's conditions, for our country to have an advanced and literate society, it depends on giving special attention to literacy in all educational institutions, including education in the families and schools and efforts of non-governmental organizations. It is responsibility of non-governmental organizations and the state as well as the people to make this leap.

**Key Words-** Values, Personel values, Family values, Society values, Literacy, Family literacy.